

NIEUW ALGEMEEN CONTRACTENRECHT

Nieuw algemeen contractenrecht

Handboek

Ignace CLAEYS
Thijs TANGHE

INTERSENTIA

Antwerpen – Gent – Cambridge

Nieuw algemeen contractenrecht. Handboek
Ignace Claeys en Thijs Tanghe

© 2023 Lefebvre Sarrut Belgium NV
Hoogstraat 139/6 – 1000 Brussel

ISBN 978-94-000-1575-3 (hardcover)
ISBN 978-94-000-1576-0 (paperback)
D/2023/7849/42
NUR 822
Gedrukt in de Europese Unie

Verantwoordelijke uitgever: Paul-Etienne Pimont, Lefebvre Sarrut Belgium NV
Lay-out: Crius Group, Hulshout
Omslagontwerp: Danny Juchtmans / www.dsigngraphics.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

VOORWOORD VOOR DE JURIST

Dit nieuwe handboek bouwt voort op ons eerdere werk getiteld *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks* van 2021 en 2022. Anders dan het vorige boek, legt het boek dat nu voorligt, de focus op het nieuwe Belgische verbintenissenrecht, zoals dat op 1 januari 2023 in werking is getreden.

We hebben er in dit handboek nog steeds voor gekozen om het nieuwe en het oude verbintenissenrecht in één adem te behandelen, al was het maar omdat we nog jarenlang met de twee sets van regels zullen moeten blijven jongleren. Het verschil met ons vorige handboek ligt er evenwel in dat we ditmaal vertrekken vanuit het nieuwe verbintenissenrecht, uiteraard rekening houdend met de rechtspraak van onder het oud BW, die veelal relevant blijft. De nieuwe regels zullen dus voortaan niet meer voornamelijk in de voetnoten maar in de hoofdtekst worden behandeld. Dat ook het oude recht wordt meegenomen, heeft er vooral mee te maken dat het nieuwe verbintenissenrecht voornamelijk een codificatie van de bestaande rechtspraak en rechtsleer is¹ of, zoals de redacteurs ervan zeggen, het nieuwe verbintenissenrecht een evolutie maar geen revolutie beoogt.² De nieuwigheden of wijzigingen ten aanzien van het oude recht krijgen in dit boek uiteraard extra aandacht.

Zoals bij elk boek, moesten we keuzes maken. We zijn vertrokken, niet vanuit de verbintenis, maar vanuit het contract. Dit boek gaat over het algemeen contractenrecht, wat sommigen, al dan niet bewust dubbelzinnig, het gemeen contractenrecht noemen. Dat is het recht dat van toepassing is op contracten voor zover bijzondere wetgeving er niet van afwijkt. Dat belet uiteraard niet dat een aantal regels uit het algemeen deel van verbintenissen bij een contractueel vraag-

¹ Zonder dat het nieuwe verbintenissenrecht evenwel volledig te herleiden is tot een “*loutere codificatie van de rechtspraak of louter een technische aanpassing*” (*Parl.St.* Kamer 2020-21, nr. 55-1806/1, 3 en 7).

² Zie *Parl.St.* Kamer 2021-22, nr. 55-1805/4, p. 5 (K. GEENS): “*De voorliggende wetsvoorstellen beogen geen revolutie; er wordt dan ook niet geraakt aan de kern van het Burgerlijk Wetboek. Het betreft daarentegen een hercodificatie waarbij de hoogste rechtspraak met handhaving van de beginselen wordt geïntegreerd in een geheel nieuw Burgerlijk Wetboek, met uiteraard innovaties (...)*”, alsook p. 8 (P. WÉRY): “*De teksten van het aan de commissie voorgelegde wetsvoorstel weerspiegelen veeleer een evolutie van dan een revolutie in dat recht*”. Verder in het Verslag (*Parl.St.* Kamer 2021-22, nr. 55-1805/4) merkt E. DIRIX (p. 83) ook het nog volgende op: “*Meer dan 80% van de bepalingen van het voorliggende voorontwerp zijn hercodificaties en vormen zodoende geen breuk met het verleden*”, en stipt S. STIJNS (p. 88) in dezelfde zin ook aan “*dat 80% tot 90% van de artikelen in boek 5 een hercodificatie van het huidige recht inhoudt*”, alsook wijst R. JAFFERALI (p. 91) erop “*dat 85% tot 90% van het ontwerp van boek 5 niets nieuws bevat, maar louter hercodificaties naar geldend recht betreft*”.

stuk ook een rol zullen spelen, zonder dat deze in dit boek ook aan bod komen. We denken dan vooral aan de uitvoering of betaling van verbintenissen, maar ook aan regels inzake bijvoorbeeld schuldvergelijking of schuldvernieuwing, of aan regels inzake de hoofdelijke of *in solidum* aard van verbintenissen.

Hoewel onze focus dus niet ligt op de vele bijzondere categorieën of types van contracten, hebben we er toch voor gekozen om geregeld terug te koppelen naar een aantal afwijkende wettelijke regels voor bijzondere contracten. Dat doen we uiteraard niet exhaustief, maar louter bij wijze van voorbeeld, om in gedachten te blijven houden dat er telkens bijzondere regels kunnen bestaan. Daarom krijgen in het bijzonder de regels inzake onrechtmatige bedingen voor consumenten- en ondernemingscontracten de nodige aandacht. De praktische invalshoek blijkt ook uit de aandacht die we gaven aan de wijze waarop partijen met contractuele clausules kunnen afwijken van het algemeen contractenrecht.

Daarnaast hebben we gepoogd om de materie zo veel mogelijk zowel vanuit een wetenschappelijke hoek als vanuit een praktijkgericht perspectief te behandelen. De rechtspraktijk kan sowieso niet zonder de nodige theorievorming en systematisering³, zodat theoretische discussies niet worden geschuwd, soms met een blik over de grenzen heen waar nuttig, maar beknopt. Zoals WEINRIB beklemtoont: “*abstract theory is the friend of legal practice, not its competitor*”.⁴

Dit boek zal niet voor elk contractueel probleem onder het nieuwe verbintenissenrecht dé oplossing bieden. In elk geval kan de oplossing niet worden gevonden zonder een lezing van het document waarin partijen een contract meestal tot uitdrukking brengen. Ongetwijfeld hebben we ook hier en daar wel een belangrijk geacht arrest niet vermeld.⁵ Nog groter was onze selectie in rechtsgeleerde bijdragen, omdat allesomvattende voetnoten niet tot ons doel behoorden; daarvoor bestaan er handige elektronische databanken. Maar hopelijk vindt de lezer voor zijn probleem een kader en een aantal argumenten, aanknopingspunten of gezichtspunten waarmee hij of zij verder aan de slag kan. Als dat het geval is, is ons doel met dit boek alvast bereikt.

Tot slot willen we nog bijzondere dank richten aan Ludo CORNELIS, die waardevolle opmerkingen maakte op ons vorige handboek. Uiteraard ook grote dank aan onze beide gezinnen om de (vele) tijd te gunnen, aan wie wij het boek dan ook met veel liefde opdragen.

Op enkele uitzonderingen na zult u geen bronnen vinden van na 15 december 2022, de datum waarop we het manuscript voor het drukproces van deze eerste editie gefinaliseerd hebben.

³ Over die schijnbare tegenstelling tussen praktijk en theorie, P. WESTERMAN en M. WISSINK, “Rechtsgeleerdheid als rechtswetenschap”, *NJB* 2008, 507.

⁴ E.J. WEINRIB, *Corrective Justice*, Oxford, Oxford University Press, 2016 (paperback), 313.

⁵ Suggesties, opmerkingen en kritiek zijn bijzonder welkom op ignace.claeys@ugent.be en thijs.tanghe@ugent.be.

VOORWOORD VOOR DE STUDENT

Zeggen dat onze samenleving complex is, is een open deur intrappen. Het recht dat geënt is op die complexe samenleving, kan dus niet anders dan ook complex zijn. Tien eenvoudige geboden werken immers alleen in een primitieve samenleving. Dat mag weliswaar voor de jurist geen vrijgeleide zijn om de zaken nog verder *nodeloos* te compliceren.

Dit is evenwel ook geen oproep om de zaken te oversimplificeren en te verval- len in zogenaamd ‘helder’ zwart-witdenken. De dagelijkse realiteit is doorgaans erg genuanceerd en het recht dus ook. Recht beoefenen is in ieder geval niet te reduceren tot het louter aanleren van regeltjes en de daarbij onderscheiden cate- gorieën of ‘hokjes’, die door de wetgeving en de rechtspraak heen evolueren. Het is ook toepassen. En voor toepassen heb je veel meer nodig dan regels alleen. Recht beoefenen is niet alleen een kwestie van expertise, maar ook en vooral de diverse rechtsregels inpassen in de doelstellingen die de (abstracte) samenleving ermee wil bereiken en de beleidsmatige gevolgen die deze regels hebben. Het ver- eist ook een rechtvaardigheidsgevoel, gezond verstand (wat dat ook mag bete- kenen), emotionele intelligentie, een kennis van de ‘wetten’ van de macht, een inzicht in ons sociaal weefsel en ons politiek, economisch en financieel bestel met alle uiteenlopende waarden en belangen die het systeem wil of moet dienen en het besef dat het Belgische recht in een internationale setting misschien niet eens tot toepassing komt.

Het veronderstelt evenzeer inzicht in onze cognitieve vaardigheden, alsook in de tekortkomingen daarin, niet het minst de vele vooroordelen (*biases*) die constant om de hoek loeren (zoals de overdreven impact van de eerste indruk of de laatste ervaring), maar ook de ongewilde variabiliteit in beoordelingen tussen beslissingnemers, waaronder rechters.⁶ Inzicht ook in het feit dat de rede minder bepalend is dan vaak wordt aangenomen en dat de wil, emoties en instincten evengoed onze gedragingen kunnen leiden, zonder dat we ons daarvan bij iedere beslissing bewust zijn. We laten ons voortdurend *primen*⁷ door onze context, zo

⁶ Ruis (*noise*) genoemd in D. KAHNEMAN, O. SIBONY en C.R. SUNSTEIN, *Noise. A Flaw in Human Judgment*, Londen, William Collins, 2021, 454 p. Zie verder nog R. POSNER, *How judges think*, Cambridge, Harvard University Press, 2008, 387 p.

⁷ Zo zou de blootstelling aan bepaalde woorden leiden tot een directe en meetbare verande- ring in het gemak waarmee gerelateerde woorden in de gedachten van een persoon opkomen. Als u bijvoorbeeld recent het woord ‘eten’ hebt gehoord of gezien, dan zou u tijdelijk beter in staat zijn om het woordfragment ‘sop’ in ‘soep’ te veranderen in plaats van in ‘stop’. Dit is *priming*: de blootstelling aan het woord ‘eten’ maakt het idee van ‘soep’ sneller oproepbaar

leren psychologen ons. We voelen ons anders op een vrijdagavond dan op een maandagmorgen. Het is belangrijk om ons daarvan minstens bewust te zijn, bij om het even welke activiteit (wetten maken, (be)pleiten, rechterlijke uitspraken schrijven, onderhandelen ...). Dat is inderdaad geen gemakkelijke oefening. Dit boek ambieert uiteraard niet dit alles. Het is maar een eerste kennismaking met het verbintenissenrecht en meer bepaald het algemeen contractenrecht. Om tot een rechtsbeoefening te komen die zo veel mogelijk met al die factoren rekening houdt, moeten we eerst de verschillende kaders zoals die van het algemeen contractenrecht aanleren, die over de eeuwen heen zijn gegroeid, en ermee leren omgaan.

*Durf vooral denken.*⁸ Tijdens elke opleiding en in de latere praktijk worden we door het bestaande systeem beïnvloed, en zelfs gebrainwasht zo u wil. Wie een systeem wil leren kennen, moet zich dus ook zo veel mogelijk geregeld buiten dat systeem zetten. Hoe zouden we een probleem anders kunnen aanpakken of regelen? Als een bestaand systeem tot vele discussies aanleiding geeft, moet het dan niet worden aangepast en in welke zin? Is er geen tendens in de rechtspraak die de wetgeving openlijk tegenspreekt of eerder, zonder het met zoveel woorden te zeggen, kruipend tegenspreekt? Heeft de meerderheid van de rechtsleer (waarvan het bestaan niet zelden een niet wetenschappelijk gefundeerde vaststelling is en een hoog anekdotisch gehalte heeft, niet het minst door de tendens van excessieve autoreferenties in nogal wat rechtsleer) het wel steeds bij het rechte eind? Moeten we ons wel neerleggen bij vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie, wetende dat het Hof ook soms, zelfs uitdrukkelijk⁹, terugkeert op zijn eerdere rechtspraak of, zoals de Nederlanders het graag verwoorden, dat het Hof soms omgaat? Out of the box denken is geen vuil woord maar een troef.

Hoe abstracter een opleidingsonderdeel is, hoe moeilijker dit alles te beseffen is, laat staan te ontwaren. Dat geldt zeker voor het algemeen contractenrecht en het verbintenissenrecht in het algemeen. De abstracte (soms erg technisch aandoende) begrippen en regels die daar gelden, zijn overigens niet steeds zo onschuldig als men op het eerste gezicht zou denken. Eerst moeten we proberen de contouren van die begrippen en regels te kennen en het praktische belang ervan in te zien vooraleer opnieuw afstand te kunnen nemen. Alleen, de tijd ontbreekt ons meestal om voldoende afstand te kunnen nemen.

We wensen u veel lees- en denkplezier met dit boek toe, in een aanhoudende staat van passie, integriteit en vrijheid (wie een van de drie verliest, riskeert ook de andere te verliezen).

(D. KAHNEMAN, *Ons Feilbare Denken* (origineel in het Engels: *Thinking, Fast and Slow*), Amsterdam, Business Contact, 2011, 60).

⁸ Naar het motto van de UGent.

⁹ Cass. 3 april 2017, AR C.15.0508.N: “*Het Hof komt hiermee terug op zijn eerdere rechtspraak*” (benadeling bij verdeling, niet bij dading). Zie verder E. DIRIX, “Rechterlijk overgangsrecht”, RW 2008-09, 1755-1757.

Al wat u hiervoor en hierna leest, neem het met een korrel zout, strooi er zout over, beschouw het desnoods als een ei zonder zout. Gij jongeling zijt het zout der aarde. Leg evenwel geen zout op elke slak, maar kies uw gevechten (ook al kiezen we ooit wel eens het verkeerde gevecht).

BEKNOPTE INHOUD

<i>Voorwoord voor de jurist</i>	v
<i>Voorwoord voor de student</i>	vii
<i>Inhoud</i>	xiii
<i>Beknopte afkortingenlijst</i>	xxxv
INLEIDING.....	1
Hoofdstuk 1.	
Contractbegrip en het algemeen contractenrecht in perspectief	3
Hoofdstuk 2.	
Het nieuwe verbintenissenrecht	27
DEEL 1.	
CONTRACTVRIJHEID, CONTRACTUELE GEBONDENHEID EN HUN BEPERKINGEN.....	55
Hoofdstuk 1.	
Fundamentele rechten, contractvrijheid en gebondenheid	57
Hoofdstuk 2.	
Contractvrijheid	67
Hoofdstuk 3.	
Contractuele gebondenheid	75
Hoofdstuk 4.	
Mechanismen ter beperking van de contractvrijheid en de contractuele gebondenheid	79
DEEL 2.	
ONTSTAAN EN GELDIGHEID VAN CONTRACTEN.....	133
Hoofdstuk 1.	
Onderhandelingen	135

Hoofdstuk 2.	
Totstandkoming	181
Hoofdstuk 3.	
Geldigheid(sgebreken)	235
Hoofdstuk 4.	
Sancties voor geldigheidsgebreken: nietigverklaring en verval	335
Hoofdstuk 5.	
Contracteren via vertegenwoordiging	413
DEEL 3.	
INHOUD EN WERKING VAN CONTRACTEN	431
Hoofdstuk 1.	
Ten aanzien van contractpartijen	433
Hoofdstuk 2.	
Ten aanzien van derden	575
DEEL 4.	
WANPRESTATIE, VERZUIM EN SANCTIES	631
Hoofdstuk 1.	
Toerekenbare niet-nakoming of wanprestatie	633
Hoofdstuk 2.	
Verzuim en ingebrekestelling	659
Hoofdstuk 3.	
Sancties wegens wanprestatie	671
Hoofdstuk 4.	
Uitzonderlijk ook buitencontractuele aansprakelijkheid: samenloop	843
DEEL 5.	
GEWIJZIGDE OMSTANDIGHEDEN: OVERMACHT EN IMPREVISIE ..	859
Hoofdstuk 1.	
Overmacht	863
Hoofdstuk 2.	
Imprevisie	895

INHOUD

<i>Voorwoord voor de jurist</i>	v
<i>Voorwoord voor de student</i>	vii
<i>Beknopte inhoud</i>	xi
<i>Beknopte afkortingenlijst</i>	xxxv

INLEIDING	1

Hoofdstuk 1.

Contractbegrip en het algemeen contractenrecht in perspectief	3

A. Contractbegrip	3
B. Contract als individueel en maatschappelijk instrument	5
C. Contract als bouwsteen van privaatrechtelijk vermogensrecht	10
D. Algemeen versus bijzonder contractenrecht, sectorale contract-reguleringen en contractmodellen	14
E. Internationalisering, europeanisering, digitalisering, codificering, regionalisering en constitutionalisering	19

Hoofdstuk 2.

Het nieuwe verbintenissenrecht	27

A. Structuur	30
B. Aard	32
C. Doelstellingen en meerwaarde van Boek 5 BW	34
1. Symboliek van een nieuw wetboek	35
2. Codificatie en stabiliteit	35
3. Rechtszekerheid, grotere toegankelijkheid en flexibiliteit	37
4. Modernisering van begrippen en regels	40
5. Nieuw evenwicht, maar welk?	44
6. Grotere concurrentiekracht van Belgische ondernemingen, grotere aantrekkingskracht voor Belgische rechtskeuze, minder procedures en minder nood aan advies?	46
D. Algemene interpretatiehulpmiddelen	47
E. Werking in de tijd	48
1. Inwerkingtreding en kernovergangsregel	48
2. Eerste bijzondere overgangsregel: toekomstige gevolgen van oude rechtshandeling/feit	49

3. Tweede bijzondere overgangsregel: toekomstige rechtshandeling/feit m.b.t. verbintenis uit oude rechtshandeling/feit. 50
4. Relevantie van nieuw recht voor vragen betwist onder het oude recht: anticipatieve toepassing van nieuw recht of inspiratiebron? . . 51

DEEL 1.

CONTRACTVRIJHEID, CONTRACTUELE GEBONDENHEID EN HUN BEPERKINGEN. 55

Hoofdstuk 1.

Fundamentele rechten, contractvrijheid en gebondenheid 57

- A. Elkeen kan zijn fundamentele rechten uitoefenen via rechtshandelingen en andere gedragingen 57
- B. Fundamentele rechten worden in verticale en horizontale relaties beperkt in het licht van een afweging van belangen en waarden. 61
- C. Ook de contractvrijheid en de contractuele gebondenheid zijn aan beperkingen onderworpen 64

Hoofdstuk 2.

Contractvrijheid 67

- A. Basisbeginsel, fundamenteel recht en functies 67
- B. Twee facetten 71
 1. Materiële contractvrijheid. 71
 2. Formele contractvrijheid. 73

Hoofdstuk 3.

Contractuele gebondenheid 75

Hoofdstuk 4.

Mechanismen ter beperking van de contractvrijheid en de contractuele gebondenheid. 79

- A. De openbare orde en rechtsregels van dwingend recht 80
 1. Invulling van de openbare orde. 83
 - 1.1. Klassieke invulling door het Hof van Cassatie en de kritiek erop 83
 - 1.2. Wettelijke invulling in het nieuwe recht. 85
 2. Functie van de openbare orde 86
 3. Onderscheid met de regels van dwingend recht 90
- B. Fundamentele rechten. 93
- C. Verbod van rechtsmisbruik 97
 1. Grondslag, toepassingsgebied en inhoud 97

1.1.	Grondslag	97
1.2.	Toepassingsgebied	99
1.3.	Criteria van rechtsmisbruik	103
1.3.1.	Algemeen criterium	103
1.3.2.	Specifieke criteria	105
1.3.3.	Rechtsverwerking	107
2.	Sanctie voor het handelen in strijd met het verbod van rechtsmisbruik of de objectieve goede trouw	108
3.	Contractualisering	110
D.	<i>Fraus omnia corrumpit</i>	111
1.	Grondslag en aard	111
2.	Toepassingsvereisten	112
3.	Rechtsgevolgen	114
4.	Toepassingsgebied	118
5.	Onderscheid met subjectieve goede trouw	120
E.	Verbod van wetsontduiking	120
1.	Begrip	121
2.	Grondslag	124
3.	Toepassingsvereisten	126
4.	Rechtsgevolgen	127
5.	Onderscheid met rechtsmisbruik en veinzing	128
F.	Buitencontractuele foutaansprakelijkheid	130
DEEL 2.		
ONTSTAAN EN GELDIGHEID VAN CONTRACTEN		133
Hoofdstuk 1.		
Onderhandelingen		135
A.	Onderhandelingsvrijheid	135
B.	Precontractuele aansprakelijkheid	137
1.	Partijen mogen de onderhandelingen niet foutief afbreken en mogen evenmin onrechtmatig weigeren om te contracteren	138
1.1.	Grondslag voor de beperkingen aan de contractvrijheid: foutaansprakelijkheid, verbod van rechtsmisbruik of goede trouw?	138
1.2.	Buitencontractuele fout inzake het afbreken van de onderhandelingen	141
1.3.	Schadeherstel bij onrechtmatig afgebroken onderhandelingen	144
1.4.	Bijzondere plichten en sancties: discriminatieverbod, verbod van mededingingsverstoring gedrag en verbod van oneerlijke marktpraktijken	147

2.	Partijen moeten hun informatieplichten nakomen	150
2.1.	Informatie- en onderzoeksplichten: van de algemene zorgvuldigheidsnorm naar de goede trouw als referentie- kader	151
2.1.1.	Informatieplichten	151
	a. Onvoldoende of onnauwkeurige informatie	152
	b. Onjuiste informatie	155
2.1.2.	Onderzoeksplicht	156
2.1.3.	Verhouding met de wilsgebreken	157
2.2.	Informatieplichten op grond van bijzondere wetgeving of gebruiken	158
2.3.	Sancties bij een schending van informatieplichten	162
	2.3.1. Nietigverklaring van de overeenkomst	162
	2.3.2. Schadeherstel (buitencontractuele aansprakelijkheid)	164
3.	Een partij mag geen misbruik maken van de kwetsbare positie van de wederpartij en mag zich evenmin agressief of met geweld gedragen ten aanzien van de wederpartij	165
C.	Afspraken tijdens de onderhandelingen	167
1.	Uiteenlopende, al dan niet bindende afspraken	167
2.	Voorcontracten	169
	2.1. Contractbelofte of optieovereenkomst	169
	2.2. Voorkeurrecht	173
	2.3. Voorovereenkomsten met specifieke verbintenissen of bedingen	176
3.	Raam- of kaderovereenkomsten	178

Hoofdstuk 2.

	Totstandkoming	181
A.	Consensualisme en formaliteiten	181
1.	Consensualisme en uitzonderingen	181
2.	Formaliteiten: uiteenlopende functies	185
	2.1. Bestaans- of totstandkomingsvereisten versus geldig- heidsvereisten	185
	2.1.1. Formaliteiten: vereist voor het bestaan of de gel- digheid van een overeenkomst?	185
	2.1.2. Schending van een vormvereiste impliceert niet noodzakelijk de nietigheid	186
	2.1.3. Contractualisering	188
	2.2. Andere functies van vormvoorwaarden	188
	2.3. Langs elektronische weg gesloten overeenkomsten: functi- onele equivalentie	191
B.	Wilsovereenstemming	193

1.	Wilsovereenstemming: samentreffen van de wilsuitingen van partijen	194
2.	Wilsovereenstemming via aanbod en aanvaarding	194
2.1.	Aanbod	195
2.1.1.	Constitutieve bestanddelen van het aanbod	195
2.1.2.	Geldigheidsvereisten en veruitwendiging van het aanbod	200
2.1.3.	Verbindende kracht van het aanbod	201
2.1.4.	Duur van de verbindende kracht van het aanbod en het tegenaanbod	202
2.1.5.	<i>Quid</i> bij een voortijdige herroeping van het aanbod?	203
2.2.	Aanvaarding	204
2.2.1.	Geen contractdwang	204
2.2.2.	Onvoorwaardelijke aanvaarding met de wil om gebonden te zijn	204
2.2.3.	Stilzwijgende aanvaarding	205
2.3.	Overeenkomst ontstaat bij de (redelijke kennisname van de) aanvaarding van het aanbod – plaats en tijdstip.	206
3.	Aanbod en aanvaarding bij via elektronische weg gesloten overeenkomsten	208
4.	Totstandkoming van de meerpartijenovereenkomst	209
C.	Bedoeling om zich juridisch te verbinden of andere rechtsgevolgen te creëren	210
D.	Wilsautonomie: een te relativeren en te corrigeren beginsel	212
1.	Relativering van de wilsautonomie	212
2.	Correctie op de wilsleer	216
2.1.	Discrepantie tussen de werkelijke wil en de verklaarde wil	216
2.2.	Vertrouwensleer	219
E.	Algemene voorwaarden (standaardbedingen) en toetredingscontracten	221
1.	Vereisten voor de toepasselijkheid van algemene voorwaarden	223
1.1.	Redelijke mogelijkheid tot kennisname en aanvaarding	223
1.2.	Langs elektronische weg gesloten overeenkomsten	227
1.3.	Andere bijzondere verplichtingen inzake algemene voorwaarden	228
2.	Battle of the forms of tegenstrijdige algemene voorwaarden	229
3.	Interpretatie van algemene voorwaarden	232
4.	Geldigheidsbeperkingen en rechtsmisbruik	232
Hoofdstuk 3.		
Geldigheid(sgebreken)		
235		
A.	Gebrek in de wil van een partij	236
1.	Bewustzijnsverlies	237

2.	Wilsgebreken.	239
2.1.	Dwaling	239
2.1.1.	Vooraf: onderscheid met een wilsverhinderende dwaling?	240
2.1.2.	Toepassingsvereisten van dwaling als wilsgebrek.	241
2.2.	Bedrog	246
2.3.	Geweld	248
2.4.	Misbruik van omstandigheden	250
2.5.	Bewijs van de wilsgebreken.	254
2.6.	Sancties in situaties van wilsgebreken	254
2.6.1.	Nietigverklaring.	255
2.6.2.	Schadeherstel	257
2.6.3.	Aanpassing van de verbintenissen bij misbruik van omstandigheden.	258
2.7.	Contractualisering van de wilsgebreken	259
B.	Gebrekk aan rechts- of handelingsbekwaamheid.	260
1.	Rechtsbekwaamheid	260
2.	Handelingsbekwaamheid	263
C.	Onbestaand, onmogelijk, ongeoorloofd of onbepaalbaar voorwerp.	266
1.	Begrip	266
2.	Onmogelijk voorwerp	268
3.	Buiten de handel en ongeoorloofd.	270
3.1.	Voorwerp van de prestatie buiten de handel	270
3.2.	Ongeoorloofde prestatie	271
4.	Onbepaalbaar voorwerp	275
5.	Toekomstige goederen niet uitgesloten.	278
D.	Onbestaande, valse of ongeoorloofde oorzaak	279
1.	Begrip	280
1.1.	Dualistische visie: twee mogelijke betekenissen	280
1.2.	Monistische visie: oorzaak als een determinerende beweegreden	281
2.	Drie probleemsituaties: geen, valse of ongeoorloofde oorzaak.	284
2.1.	Geen oorzaak	285
2.2.	Valse oorzaak	285
2.3.	Ongeoorloofde oorzaak.	286
2.4.	Bewijslast	288
3.	Oorzaak als begrip rechtsvergelijkend onder druk, maar behou- den in het nieuwe recht	289
4.	Abstracte verbintenissen.	291
E.	Benadeling.	294
1.	In beginsel geen controle op de gelijkwaardigheid van prestaties	295
2.	Wettelijke uitzonderingen inzake benadeling	297

F.	Strijdigheid met de openbare orde of een rechtsregel van dwingend recht	298
1.	De benadering van het Hof van Cassatie: toetsing van de ongeoorloofdheid exclusief doorheen de voorwerp- en oorzaakvereisten	299
2.	Kritiek op de exclusieve toetsing van de (on)geoorloofdheid doorheen de voorwerp- en oorzaakvereisten	301
3.	Alternatieve (gevolg)benadering	304
4.	Drie typesituaties waarin een overeenkomst of een gedeelte ervan ongeoorloofd is	308
4.1.	Schending van dwingende (informatie)verplichtingen of vormvereisten	308
4.2.	Ongeoorloofde inhoud van de overeenkomst of een beding ..	310
4.2.1.	Controle op onrechtmatige bedingen in b2c- en b2b-contracten (WER)	312
a.	Consumentencontracten	312
b.	Ondernemingscontracten	314
c.	Overzicht van de regels inzake onrechtmatige bedingen in consumenten- en ondernemingscontracten	317
d.	Sancties voor onrechtmatige bedingen in b2c- en b2b-contracten	325
4.2.2.	Controle op onrechtmatige bedingen in het gemeen recht (art. 5.52 BW)	327
4.2.3.	Andere specifieke geldigheidsbeperingen	331
4.3.	Bij het sluiten van een overeenkomst staat vast dat de uitvoering van de overeenkomst een ongeoorloofde toestand zal doen ontstaan of in stand zal houden	332

Hoofdstuk 4.

	Sancties voor geldigheidsgebreken: nietigverklaring en verval	335
A.	Nietigverklaring en restitutie	335
1.	Toepassingsvereisten van een vernietiging	337
1.1.	Nietigheidsgrond	338
1.2.	In werking stellen van de nietigheid	340
1.2.1.	Minnelijke nietigverklaring	340
1.2.2.	Buitengerechtelijke of eenzijdige nietigverklaring	341
a.	Uitoefening van de buitengerechtelijke nietigverklaring	341
b.	Onwerkzaamheid van de buitengerechtelijke nietigverklaring	344
1.2.3.	Nietigverklaring door de rechter	347

1.2.4.	Ambtshalve bevoegdheid van de rechter	350
1.3.	Onderscheid tussen relatieve en absolute nietigheid inzake de kring van aanspraakgerechtigden en mogelijk- heid van afstand	356
1.3.1.	Kring van aanspraakgerechtigden	356
1.3.2.	Afstand van een relatieve nietigheidsgrond	357
1.4.	Verweermiddelen ten aanzien van een nietigverklaring	359
1.4.1.	Rechtsmisbruik	359
1.4.2.	<i>Nemo auditur propriam turpitudinem allegans?</i>	360
1.4.3.	Gebrek aan kantmelding	361
1.4.4.	Verjaring	362
1.4.5.	Geen nietigverklaring als het doel van de geschon- den rechtsregel wordt bereikt of als die sanctie kennelijk ongeschikt is gelet op het doel van de geschonden rechtsregel	364
2.	Reikwijdte van de nietigverklaring: volledige of gedeeltelijke vernietiging?	368
2.1.	Sanctionering op maat.	368
2.2.	Tweestappenredenering om de reikwijdte van de vernieti- ging te bepalen	371
2.2.1.	Stap 1: treft de nietigheidsgrond de volledige of slechts een gedeelte van de overeenkomst?	372
a.	Nietigheidsgrond treft de volledige overeenkomst	372
b.	Nietigheidsgrond treft een gedeelte van de overeenkomst	373
2.2.2.	Stap 2: het onverbrekelijk verband als correctieme- chanisme	375
3.	Gevolgen van de nietigverklaring	379
3.1.	Retroactieve werking	379
3.2.	Teruggave of restitutie van het reeds gepresteerde	381
3.2.1.	Principe: wederzijdse restitutieverbintenissen	381
3.2.2.	Twee uitzonderingen op de restitutieplicht: opzet- telijke inbreuk op de openbare orde en <i>fraus omnia corrumpit</i>	382
3.2.3.	Set van regels toepasselijk op restitutieverbintenissen.	384
3.3.	Schadeherstel na vernietiging.	392
3.4.	Gevolgen ten aanzien van derden	392
4.	Contractualisering van de vernietigingssanctie	395
5.	Andere verwante rechtsfiguren	398
5.1.	Gerechtelijke conversie	399
5.2.	'Onbestaande' overeenkomst	400
5.3.	Een voor niet geschreven gehouden beding.	400
B.	Verval ('caducité')	402

1.	Oud recht: aanvaarding van het verval wegens het verdwijnen van het voorwerp	403
2.	Nieuw recht: wettelijke regeling voor het verval van een verbintenis wegens het verdwijnen van het voorwerp ervan	405
2.1.	Toepassingsvereisten van het verval wegens het verdwijnen van het voorwerp	406
2.1.1.	Het voorwerp moet verdwenen zijn na het sluiten van de overeenkomst.	406
2.1.2.	Definitieve onmogelijkheid om de verbintenis in natura uit te voeren	407
2.2.	Gevolgen van het verval van een verbintenis.	409
2.2.1.	Automatische uitwerking.	409
2.2.2.	Verval treft de verbintenis en niet de overeenkomst ..	409
2.2.3.	Verval: werking <i>ex nunc</i> ?	410
2.2.4.	Verval sluit een wanprestatie van een contractpartij niet uit	410
2.3.	Contractualisering van het verval	411
3.	Impact van het verval van een verbintenis op de overeenkomst ...	411

Hoofdstuk 5.

	Contracteren via vertegenwoordiging	413
A.	Soorten: onmiddellijke versus middellijke vertegenwoordiging	415
B.	Vertegenwoordigingsbevoegdheid	416
C.	Gevolgen van vertegenwoordiging	419
1.	Onmiddellijke of rechtstreekse vertegenwoordiging	419
1.1.	Vertegenwoordiging binnen bevoegdheid	419
1.2.	Vertegenwoordiging buiten bevoegdheid.	421
2.	Middellijke of onrechtstreekse vertegenwoordiging	421
3.	Gehoudenheid of aansprakelijkheid van de vertegenwoordiger bij onmiddellijke vertegenwoordiging	422
3.1.	Vertegenwoordiger handelde binnen zijn vertegenwoordigingsbevoegdheid.	422
3.2.	Vertegenwoordiger handelde buiten zijn vertegenwoordigingsbevoegdheid.	423
D.	Schijnvertegenwoordiging	424
E.	Gemeenrechtelijke regel inzake belangenconflicten	425
1.	Eerste luik: verbod voor de vertegenwoordiger om als wederpartij van de vertegenwoordigde op te treden	426
2.	Tweede luik: verbod voor de vertegenwoordiger om op te treden in geval van een belangenconflict	426
3.	Sanctie: relatieve nietigheid, tenzij de vertegenwoordigde heeft ingestemd.	430

DEEL 3.	
INHOUD EN WERKING VAN CONTRACTEN	431

Hoofdstuk 1.

Ten aanzien van contractpartijen	433
A. Verbindende kracht	434
B. Verbintenissen en niet-verbintenisrechtelijke afspraken	436
C. Interpretatie	439
1. Begrip	439
2. Interpretatieregels	442
2.1. Rechtsvergelijkend: twee basisbenaderingen	442
2.2. Basisregel, terugvalregel en interpretatierichtlijnen	446
2.2.1. Basisregel: gemeenschappelijke bedoeling van de partijen	446
2.2.2. Nieuw recht: niet langer de interpretatie op grond van de goede trouw als terugvalregel?	450
2.2.3. De (niet-bindende) interpretatierichtlijnen van de wetgever	453
2.3. Subsidiaire (bindende) interpretatieregels	456
2.4. Interpretatieregels in bijzondere wetgeving	460
2.5. Contractuele interpretatieregels	461
3. Interpretatievrijheid van de rechter	463
3.1. Principe van de interpretatievrijheid	463
3.2. Grenzen van de rechterlijke interpretatievrijheid	464
3.2.1. Wettelijke interpretatieregels	464
3.2.2. Kwalificatie	465
3.2.3. Bewijsrechtelijke regels	465
3.2.4. Wettelijke bewijswaarde	468
3.2.5. Bewijskracht van het (ondertekend) geschrift	469
3.2.6. Bindende kracht van de overeenkomst	473
3.2.7. Motiveringsplicht	474
3.2.8. Beschikkingsbeginsel	474
3.2.9. Fundamentele rechten	475
D. Kwalificatie	475
1. Begrip en verhouding met interpretatie	475
2. Herkwalificatie door de rechter	477
3. Kwalificatie bij gemengde contracten	479
E. Aanvulling	481
1. Aanvulling op grond van de wet, de gebruiken en de (objectieve) goede trouw	483
1.1. Wet	484
1.2. Gebruiken	484

1.3.	Goede trouw	486
1.3.1.	Concept van de objectieve goede trouw	487
1.3.2.	Aanvullende verplichtingen op grond van de objectieve goede trouw	490
2.	Contractualisering van de aanvulling	493
F.	Matigende of beperkende werking van de goede trouw	494
G.	Obligatoire gevolgen	495
1.	Al dan niet persoonsgebonden verbintenissen	495
1.1.	<i>Intuitu personae</i>	495
1.2.	Specifieke regels voor <i>intuitu personae</i> -verbintenissen	498
2.	Opeisbaarheid: opschortende voorwaarde en termijn	501
2.1.	Begrippen ‘voorwaarde’ en ‘tijdsbepaling’	502
2.1.1.	Toekomstige gebeurtenis: zeker of onzeker	502
2.1.2.	Voorwaarde: gebeurtenis die al heeft plaatsgehad, maar nog onbekend is?	505
2.1.3.	Modaliteit – extern of bijkomend karakter	506
a.	Nakoming of niet-nakoming van verbintenis uit hetzelfde contract betreft geen voorwaarde	506
b.	Geldigheidsvereiste niet als voorwaarde	507
2.2.	Opschortende voorwaarde	508
2.2.1.	Begrip en functie	508
2.2.2.	Geldigheidsbeperkingen	509
a.	Mogelijke en geoorloofde voorwaarde	509
b.	Potestatieve voorwaarden	510
2.2.3.	Gevolgen	513
a.	Hangende de voorwaarde	513
b.	Bij vervulling van de voorwaarde	516
c.	Bij niet-vervulling van de voorwaarde	517
2.3.	Opschortende tijdsbepaling of termijn	518
2.3.1.	Begrip en functie	518
2.3.2.	Gevolgen	519
a.	Hangende de tijdsbepaling	519
b.	Bij het verstrijken van de tijdsbepaling	521
3.	Duur van de contractuele verbintenissen	521
3.1.	Aflopende of ogenblikkelijke overeenkomsten en verbintenissen	521
3.2.	Overeenkomsten of verbintenissen van bepaalde of onbepaalde duur	521
3.2.1.	Overeenkomst of verbintenis van bepaalde duur	522
3.2.2.	Overeenkomst of verbintenis van onbepaalde duur	525
3.2.3.	Verlenging of vernieuwing van het contract	527
3.2.4.	Bijzondere wetgeving	530
4.	Wederzijdse of minnelijke beëindiging	534

5.	Eenzijdige opzegging	535
5.1.	Toepassingsvereisten van de opzegging	536
5.1.1.	Juridische grondslag voor een opzegging	536
5.1.2.	Ondubbelzinnige wilsuiting tot beëindiging waar- van de wederpartij kennisneemt of redelijkerwijze kennis heeft kunnen nemen	539
	a. Ondubbelzinnige wilsuiting	539
	b. Kennisname van de wilsuiting tot beëindiging	540
	c. ‘ <i>Acte équipollent à rupture</i> ’	541
5.1.3.	In principe geen vormvereiste of motivering vereist	542
5.2.	Gevolgen van de opzegging	543
5.2.1.	Opzeggingstermijn	543
	a. Overeenkomst van bepaalde duur	543
	b. Overeenkomst van onbepaalde duur	544
5.2.2.	Uitvoering van de overeenkomst tijdens de opzeg- gingstermijn en werking voor de toekomst (<i>ex nunc</i>)	546
5.2.3.	Onherroepelijk karakter	548
5.2.4.	Nog een ontbinding wegens wanprestatie na een eenzijdige opzegging?	548
5.2.5.	Gedeeltelijke opzegging	549
5.2.6.	Gevolgen van de onregelmatige of abusieve opzegging	549
5.3.	Contractualisering: opzeggingsbedingen	553
5.3.1.	Geldigheid van opzeggingsbedingen	553
5.3.2.	Beperkingen aan de geldigheid en uitwerking van een opzeggingsbeding	554
	a. Overeenkomsten van onbepaalde duur	554
	b. Bijzondere regelgeving	555
	c. Verbod van rechtsmisbruik	556
6.	Ontbindende voorwaarde	557
6.1.	Toepassingsvereisten van de ontbindende voorwaarde	558
6.1.1.	Toekomstige en onzekere gebeurtenis	558
6.1.2.	Mogelijke en geoorloofde voorwaarde	558
6.1.3.	Uitdrukkelijk of stilzwijgend	559
6.2.	Gevolgen van de ontbindende voorwaarde	561
6.2.1.	Hangende de voorwaarde	561
6.2.2.	Bij vervulling van de voorwaarde: automatische uitwerking voor de toekomst	562
6.2.3.	Bij niet-vervulling van de voorwaarde	565
H.	Goederenrechtelijke gevolgen	565
1.	Consensueel en monistisch stelsel	566
1.1.	Uitgangspunt: overdracht solo consensu	566
1.2.	Uitzonderingen	568
2.	Causaal stelsel van overdracht	570

Hoofdstuk 2.

Ten aanzien van derden	575
A. Partij versus derde	575
B. Relativiteit en uitzonderingen	578
1. Relativiteit van de overeenkomst	579
2. Uitzonderingen	580
2.1. Derdenbeding	581
2.1.1. Vereisten voor een derdenbeding	582
2.1.2. Gevolgen	585
a. Onherroepelijk na aanvaarding door de derde- begunstigde	585
b. Rechtstreeks en contractueel recht voor de derde-begunstigde	586
c. Gevolgen van een onwerkzaam derdenbeding ...	588
2.2. Rechtstreekse vordering	588
2.2.1. Rechtstreekse vordering bij aanneming, lastgeving en aansprakelijkheidsverzekering	589
2.2.2. Geen vormvereisten voor de rechtstreekse vordering .	592
2.2.3. Gevolgen van de rechtstreekse vordering	593
a. Eigen en rechtstreeks recht	593
b. Bijkomende vorderingsmogelijkheid – gehou- denheid <i>in solidum</i>	593
c. Beperking van de tegenwerpelijke van de verweermiddelen en excepties van de onder- schuldenaar (uiteenlopende abstraheringsgraad) .	593
2.3. Kwalitatieve rechten	597
2.3.1. Toepassingsgebied	598
a. Typegeval: opeenvolgende koopovereenkomsten .	598
b. Uitbreidingen: aanneming gevolgd door koop en koop gevolgd door aanneming	599
c. Algemeen rechtsbeginsel?	600
2.3.2. Geen vormvereisten	601
2.3.3. Gevolgen	602
a. In principe automatische overdracht	602
b. Contractuele vordering – samenloopverbod met buitencontractuele aansprakelijkheid	603
c. Verweermiddelen en excepties blijven behouden .	604
2.4. Sterkmaking: een onechte uitzondering	604
2.4.1. Vooraf: verbod van derdenbinding	604
2.4.2. Sterkmaking	604
2.4.3. Kettingbeding als een voorwaardelijke sterkmaking. .	605
C. Tegenwerpelijke en uitzonderingen	606

1.	Tegenwerpelijkheid	606
1.1.	Tegenwerpelijkheid en eventuele formaliteiten	607
1.1.1.	Uitgangspunt: een contract is tegenwerpelijk	607
1.1.2.	Wettelijke formaliteiten voor de tegenwerpelijk- heid van bepaalde overeenkomsten	609
1.1.3.	Conflict bij overeenkomsten m.b.t. dezelfde goederen ..	612
1.2.	Tegenwerpelijkheid in het nadeel van derden: derde- medeplichtigheid aan contractbreuk	613
1.2.1.	Toepassingsvereisten	614
1.2.2.	Sanctionering	616
1.3.	Tegenwerpelijkheid in het voordeel van derden: ver- hoogde graad van algemene zorgvuldigheid	617
2.	Uitzonderingen	620
2.1.	Pauliaanse vordering	621
2.1.1.	Toepassingsvereisten	623
2.1.2.	Gevolgen	626
a.	Niet-tegenwerpelijkheid	626
b.	Relatieve werking	627
2.2.	Veinzing of simulatie	627
2.2.1.	Begrip en verschijningsvormen	627
2.2.2.	Gevolgen	629
a.	Tussen partijen: de werkelijke overeenkomst.	629
b.	Ten aanzien van derden: keuzerecht, behalve in fiscale zaken	629
DEEL 4.		
WANPRESTATIE, VERZUIM EN SANCTIES		631
Hoofdstuk 1.		
Toerekenbare niet-nakoming of wanprestatie		633
A.	Toerekeningsvatbaarheid van de schuldenaar	633
1.	Geen wanprestatie bij ontoerekeningsvatbaarheid van de schul- denaar	633
2.	Ontoerekeningsvatbaarheid als overmacht?	635
B.	Contractuele tekortkoming van de schuldenaar	636
1.	Een wanprestatie veronderstelt de toerekenbare niet-nakoming van een opeisbare contractuele verbintenis	636
2.	In functie van de aard van de verbintenis	637
2.1.	Inspannings- of middelenverbintenis	638
2.2.	Resultaats- of uitslagverbintenis	640
2.3.	Garantie- of waarborgverbintenis	640
2.4.	Onderscheidingscriterium voor de soorten verbintenissen ..	641

3.	Types en gradaties van tekortkomingen	645
3.1.	Types van tekortkomingen: volledige of gedeeltelijke niet-nakoming, gebrekkige of laattijdige nakoming	645
3.2.	Gradaties van tekortkomingen: lichte, zware en opzettelijke of bedrieglijke fout	646
3.2.1.	Lichte versus zware fout	646
3.2.2.	Opzettelijke of bedrieglijke fout	647
3.3.	Andere begrippen inzake een contractuele tekortkoming	649
3.3.1.	Voldoende ernstige wanprestatie	649
3.3.2.	Verwachte wanprestatie (<i>anticipatory breach</i>)	650
C.	Fouten van hulppersonen	651
1.	Contractuele gehoudenheid voor de wanprestaties van een hulppersoon	652
2.	Quasi-immuniteit van de hulppersoon	653
2.1.	In principe geen rechtstreekse contractuele aanspraak	654
2.2.	In principe geen rechtstreekse buitencontractuele aanspraak	654
2.3.	Quasi-immuniteit werkt in beide richtingen	655
2.4.	Quasi-immuniteit geldt niet voor de terbeschikkingstelling van hulpgoederen	656
D.	Wanprestatie ingevolge het gebruik van goederen	657

Hoofdstuk 2.

	Verzuim en ingebrekestelling	659
A.	Verzuim	659
B.	Ingebrekestelling	660
1.	Algemeen rechtsbeginsel: voorafgaande vereiste voor de toepassing van een sanctie wegens wanprestatie	661
2.	Ingebrekestelling <i>ad futurum</i>	662
3.	Inhoud, vorm en bewijs van een ingebrekestelling	663
4.	Uitzonderingen op de vereiste van een ingebrekestelling	665
4.1.	Wettelijke uitzonderingen	665
4.2.	Contractuele afwijkingen	667
5.	Gevolgen van de ingebrekestelling	668

Hoofdstuk 3.

	Sancties wegens wanprestatie	671
A.	Vooraf: keuze en cumul van sancties en de afdwingbaarheid van contractuele verbintenissen	672
1.	Keuze en cumul van sancties	672
1.1.	Keuzerecht voor de schuldeiser	672
1.2.	Cumul van sancties	676

2.	Afdwingbaarheid van contractuele verbintenissen	677
2.1.	Belang van sancties	677
2.2.	Mogelijke obstakels voor de toepassing van sancties	680
B.	Uitvoering in natura	682
1.	Uitvoering in natura door de schuldenaar	682
1.1.	Toepassingsvereisten van de uitvoering in natura	684
1.2.	Gevolgen van de veroordeling tot uitvoering in natura	684
1.2.1.	Uitvoerbare titel	684
1.2.2.	Bij weigering om het bevel tot uitvoering in natura van geldschulden na te komen: beslag	685
1.2.3.	Bij weigering om het bevel tot uitvoering in natura van andere verbintenissen dan geldschulden na te komen: rechtstreekse dwang?.	685
a.	Geen lijfswang, maar dwangsom als belangrijk onrechtstreeks dwangmiddel	685
b.	Reële executie	687
c.	Rechterlijke beslissing die geldt als akte	687
2.	Uitvoering in natura door een derde of door de schuldeiser zelf: vervanging van de schuldenaar	688
2.1.	Toepassingsvereisten van de (buiten)gerechtelijke vervanging	690
2.1.1.	Algemene vereisten	690
2.1.2.	Bijzondere vereisten voor de buitengerechtelijke of eenzijdige vervanging	691
2.2.	Gevolgen van de vervanging	695
3.	Contractuele regeling van de uitvoering in natura	698
C.	Schadeherstel: herstel in natura of schadevergoeding	699
1.	Basisregel en begrip	699
2.	Toepassingsvereisten van het schadeherstel	702
2.1.	Wanprestatie	703
2.2.	Ingebrekestelling	704
2.3.	Schade	704
2.3.1.	Het ontstaan van de schade moet voorzienbaar zijn	705
2.3.2.	Concrete invulling van schade	706
a.	Ruim schadebegrip	706
b.	Bijzondere schadecategorie: verlies van een kans	710
2.4.	Causaal verband	712
3.	Wijze van schadeherstel: in natura of geldelijk	715
3.1.	Herstel in natura	715
3.1.1.	Begrip	715
3.1.2.	Keuzemogelijkheid voor de schuldeiser?	716
3.1.3.	Concrete invulling of vorm van het herstel in natura	717
3.2.	Schadevergoeding	718

3.2.1.	Vervangende schadevergoeding	718
a.	Integrale schadevergoeding en vrije besteding ervan	718
b.	Vergoeding van het positieve contractbelang	719
3.2.2.	Begroting van de schadevergoeding	720
3.2.3.	Bijzondere regels voor de schade door vertraging in de nakoming van geldschulden	723
a.	Vooraf: geldschuld versus waardeschuld – moratoire, compensatoire, gerechtelijke en remuneratoire interesten	723
b.	Bijzondere regels inzake de schadevergoeding wegens vertraging in de nakoming van een geldschuld	726
c.	Bijzondere regels in geval van betalingsachter- stand bij handelstransacties	729
3.2.4.	Compensatoire interesten bij waardeschulden	731
4.	Schadebeperkingsplicht	732
5.	Contractuele invulling van het schadeherstel: schadebedingen	734
5.1.	Begrip en onderscheid met andere bedingen	734
5.1.1.	Schadebeding: forfaitaire vergoeding of prestatie in geval van een wanprestatie	734
5.1.2.	Onderscheid met een opzeggingsbeding	735
5.1.3.	Onderscheid met een prijsaanpassingsclausule	737
5.2.	Compenserende en aansporende/afradende functie en geen bestraffende functie	737
5.3.	Bescherming van de schuldenaar tegen overdreven scha- debedingen	740
5.3.1.	Bescherming op grond van het gemeen recht	740
a.	Rechterlijke matigingsbevoegdheid inzake kennelijk overdreven (hoge) schadebedingen	740
b.	Afzonderlijke matigingsregeling voor rentebe- dingen	744
c.	Vermindering van een schadebeding bij gedeeltelijke nakoming	745
d.	Nog nietigverklaring van een overdreven strafbeding?	746
e.	Verbod van rechtsmisbruik – matigende wer- king van de goede trouw	747
5.3.2.	Bescherming op grond van bijzondere wetgeving	747
5.4.	Bescherming van de schuldeiser tegen overdreven (lage) schadebedingen	749
5.4.1.	Wet Betalingsachterstand Handelstransacties	749

5.4.2.	Andere bijzondere bepalingen: regels inzake onrechtmatige bedingen, Wet-Breyne enzovoort.	749
5.4.3.	Verdoken exoneratiebeding	750
5.5.	Cumul van schadebedingen?	751
5.6.	Verhouding met gemeenrechtelijke sancties	751
5.6.1.	Verhouding met het recht op uitvoering in natura	751
5.6.2.	Verhouding met de ontbinding	752
5.6.3.	Verhouding met de vergoeding van de werkelijke schade.	753
6.	Exoneratie- of bevrijdingsbedingen	754
6.1.	Geldigheidsbeperkingen	755
6.1.1.	Geen exoneratie voor opzettelijke fouten van een contractant of hulppersonen	756
6.1.2.	Geen uitholling van het contract.	758
6.1.3.	Geen schending van aansprakelijkheidsregels van openbare orde of van louter dwingend recht.	759
6.1.4.	Geen exoneratie voor fouten die het lichaam of de fysieke integriteit van een persoon aantasten	761
6.2.	Verbod van rechtsmisbruik	761
6.3.	Restrictieve interpretatie van exoneratiebedingen	761
7.	Vrijwaringsbedingen	762
7.1.	Geldigheid en geldigheidsbeperkingen.	763
7.2.	Verbod van rechtsmisbruik	765
7.3.	Werking ten aanzien van derden.	765
D.	Prijsvermindering	766
1.	Vooraf: de prijsvermindering was geen algemene autonome sanctie voor wanprestaties in het oude recht.	766
2.	Invoering van autonome prijsverminderingssanctie in het nieuwe recht	769
3.	Contractuele regeling: prijsverminderingssanctie	771
E.	Opschortingsrecht (exceptie van niet-nakoming of enac).	774
1.	Toepassingsvereisten van de enac	775
1.1.	Ingebrekestelling en kennisgeving vereist?	775
1.2.	Wederkerige of samenhangende verbintenissen.	777
1.3.	Wanprestatie van de wederpartij ten aanzien van de excipiens	779
1.3.1.	Toerekenbare niet-nakoming van een verbintenis.	779
1.3.2.	Opeisbare schuldvordering van de <i>excipiens</i>	781
1.4.	Verbintenissen van de excipiens niet als eerste opeisbaar	785
1.5.	Uitoefening te goeder trouw.	785
2.	Gevolgen van de enac.	787
2.1.	Gevolgen bij een rechtmatige uitoefening van de enac	787
2.2.	Gevolgen bij een onrechtmatige uitoefening van de enac	788

3.	Contractuele regeling van de enac.	789
F.	Retentierecht.	790
1.	Toepassingsvereisten van het retentierecht	792
1.1.	Toerekenbare niet-nakoming door de schuldenaar van een verbintenis	792
1.2.	Feitelijke macht over een lichamenlijk goed.	793
1.2.1.	Feitelijke macht – ‘materiële detentie’.	793
1.2.2.	Lichamenlijk goed	794
1.3.	Samenhang tussen het goed en de schuldvordering	794
1.4.	Uitoefening te goeder trouw.	795
2.	Gevolgen van het retentierecht.	796
3.	Contractuele regeling van het retentierecht.	797
G.	Ontbinding wegens wanprestatie en restitutie	798
1.	Toepassingsvereisten van de ontbinding	799
1.1.	Wederkerige overeenkomst.	800
1.2.	Voldoende ernstige wanprestatie	802
1.2.1.	Begrip en functie	802
1.2.2.	Concrete invulling: verschillende factoren	803
1.2.3.	Bijzonder geval: ontbinding bij een <i>anticipatory breach?</i>	807
1.3.	Voorafgaande ingebrekestelling.	808
1.4.	Uitspraak door de rechter of buitengerechtelijke ontbin- dingsverklaring door een contractpartij.	809
1.4.1.	Gerechtelijke ontbinding door de rechter	809
1.4.2.	Buitengerechtelijke ontbindingsverklaring door een contractpartij.	810
a.	Buitengerechtelijke ontbinding op grond van een ontbindend beding	810
b.	Buitengerechtelijke ontbinding los van een ontbindend beding.	812
c.	Controle door de rechter op een buitengerech- telijke ontbinding	816
2.	Reikwijdte en gevolgen van de ontbinding.	817
2.1.	Gedeeltelijke ontbinding.	817
2.2.	Retroactieve werking van de ontbinding	821
2.3.	Teruggave of restitutie van het reeds gepresteerde	824
2.4.	Gevolgen van de ontbinding ten aanzien van derden	825
2.5.	Aanvullend schadeherstel na ontbinding	827
3.	Contractuele invulling van de ontbindingssanctie: ontbin- dingsclausules	829
3.1.	Inhoud van een ontbindingsclausule	830
3.2.	Beperkingen aan de contractvrijheid en uitwerking van een ontbindingsclausule	834

H.	Zijdelingse vordering	836
1.	Toepassingsvereisten van de zijdelingse vordering	837
2.	Gevolgen van de zijdelingse vordering	840

Hoofdstuk 4.

Uitzonderlijk ook buitencontractuele aansprakelijkheid: samenloop 843

A.	Samenloop tussen contractuele en buitencontractuele aansprakelijkheid	843
1.	Samenloopverbod	843
2.	Historische evolutie inzake samenloop	845
2.1.	Periode vóór het stuwadoorsarrest van 7 december 1973: samenloop mogelijk	846
2.2.	Stuwadoorsarrest van 7 december 1973: samenloopverbod	846
2.3.	Tiercé Franco-belge-arrest van 29 september 2006: aanvaarding verfijning samenloopleer?	848
2.4.	Ontwerp nieuw buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht	849
B.	Samenloopverbod veronderstelt het bestaan van een contractuele wanprestatie	851
C.	Samenloopverbod geldt ook bij objectieve aansprakelijkheid	853
D.	Samenloopverbod geldt ook bij opeenvolgende koopovereenkomsten waarbij een koper krachtens de theorie van de kwalitatieve rechten over een contractuele vordering beschikt	853
E.	Geen samenloopverbod bij een misdrijf	854
1.	Wanprestatie tegelijk misdrijf: keuze tussen contractuele of buitencontractuele vordering	854
2.	Toepassing van artikel 26 V.T.Sv.	856

DEEL 5.

GEWIJZIGDE OMSTANDIGHEDEN: OVERMACHT EN IMPREVISIE . . 859

Hoofdstuk 1.

Overmacht 863

A.	Belang, begrip en grondslag	863
B.	Toepassingsvereisten van overmacht	865
1.	Eerste vereiste: omstandigheid gewijzigd nadat de overeenkomst is gesloten	866
2.	Tweede vereiste: onmogelijke uitvoering in natura van de verbintenis	867
2.1.	Absolute of redelijke onmogelijkheid?	867
2.2.	<i>Genera non pereunt</i> : draagwijdte van dit <i>adagium</i> ?	870
3.	Derde vereiste: niet-toerekenbare gebeurtenis	874

4.	Geen overmacht bij een voorafgaande ingebrekestelling.	877
C.	Gevolgen van overmacht	877
1.	Opschorting bij tijdelijke overmacht.	878
2.	Uitdoving bij definitieve overmacht	879
2.1.	Vooraf: welke beëindigingswijze?	879
2.2.	Doorwerking van de uitdoving van de ene verbintenis naar de overige verbintenissen of het contract	881
2.3.	Gedeeltelijke uitdoving: uitdoving wegens overmacht treft niet noodzakelijk alle verbintenissen van een overeen- komst, maar kan afsplitsbare verbintenissen treffen	885
2.4.	Uitdoving van rechtswege.	887
2.5.	Temporele uitwerking van de uitdoving wegens over- macht en restitutie	888
3.	Aanvullende verplichtingen in geval van overmacht.	890
D.	Overmachtsclausules.	891
1.	Inhoud van een overmachtsclausule.	891
2.	Beperkingen aan de geldigheid en uitwerking van een over- machtsclausule	893

Hoofdstuk 2.

Imprevisie	895	
A.	Begrip en grondslag.	895
1.	Invoering van de imprevisieleer in het nieuwe recht	896
2.	Geen algemene aanvaarding van de imprevisieleer in het oude echt	899
3.	Bijzondere regelingen.	903
B.	Toepassingsvereisten van de imprevisieregel	905
1.	Eerste vereiste: de wijziging doet zich voor na het sluiten van het contract	906
2.	Tweede vereiste: de wijziging maakt de uitvoering van het contract zo buitensporig lastig dat de uitvoering ervan redelij- kerwijze niet langer kan worden verlangd	906
3.	Derde vereiste: de wijziging was onvoorzienbaar bij de con- tractsluiting.	909
4.	Vierde vereiste: de wijziging is ontoerekenbaar aan de schuldenaar	910
5.	Vijfde vereiste: de schuldenaar heeft dit risico niet voor zijn rekening genomen	911
6.	Zesde vereiste: noch de wet noch het contract sluiten die moge- lijkheid uit	912
C.	Gevolgen van de imprevisieregel.	912
1.	Stap 1: heronderhandelingsverzoek van de schuldenaar	913

2.	Stap 2: rechterlijke beslissing tot aanpassing of beëindiging van het contract	915
D.	<i>Hardship</i> - of imprevisieclausules	918
1.	Inhoud van <i>hardship</i> - of imprevisieclausules	919
2.	Beperkingen aan de geldigheid en uitwerking van een <i>hardship</i> - of imprevisieclausule.....	921
	<i>Trefwoordenlijst</i>	923

BEKNOPTE AFKORTINGENLIJST

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch, d.i. het Burgerlijk Wetboek van Duitsland
b2b-wet	Wet van 4 april 2019 houdende wijziging van het Wetboek van Economisch Recht met betrekking tot misbruiken van economische afhankelijkheid, onrechtmatige bedingen en oneerlijke marktpraktijken, <i>BS</i> 24 mei 2019
Boek 1	Boek 1 van het BW, zoals goedgekeurd bij wet 28 april 2022 houdende Boek 1 “Algemene bepalingen” van het Burgerlijk Wetboek (met parlementaire voorbereiding in <i>Parl.St.</i> Kamer, nr. 55-1805/1-9)
Boek 5	Boek 5 van het BW, zoals goedgekeurd bij wet 28 april 2022 houdende Boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek (met parlementaire voorbereiding te vinden in <i>Parl.St.</i> Kamer, nr. 55-1806/1-11)
BW	nieuw Burgerlijk Wetboek van België (versus het oud BW)
DCFR	Draft Common Frame of Reference
eIDAS-Verordening	Verordening (EU) nr. 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG
NBW	Burgerlijk Wetboek van Nederland
oud BW	Burgerlijk Wetboek van België, zoals geldend vóór 1 januari 2023
Code civil	Burgerlijk Wetboek van Frankrijk
PECL	Principles of European Contract Law
Toelichting	Toelichting bij het Wetsvoorstel leidend tot Boek 5 BW, <i>Parl.St.</i> Kamer 2020-21, nr. 55-1806/1
Unidroit Principles 2016	Unidroit Principles of International Commercial Contracts 2016
Verzekeringswet 2014	Wet van 4 april 2014 betreffende verzekeringen, <i>BS</i> 30 april 2014

VWEU	Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Wet Betalingsachterstand Handelstransacties	Wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties, <i>BS</i> 7 augustus 2002
WER	Wetboek van economisch recht